

SERVICIILE DE SPIONAJ ȘI CONTRASPIONAJ ALE IMPERIULUI RUS – CONSIDERAȚII GENERALE –

Dr. Artur LEȘCU

Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport,
Chișinău, Republica Moldova
10.55535/GMR.2024.1.13

The Russian Empire was based, since the early years of the nineteenth century, mainly on military force, in the composition of which an important role was played by the accumulation of information on opponents and the fight against foreign espionage inside the country. Despite the central role attributed to these secret services, the Russian Empire did not have a specialized body in the field of military espionage. In this context, based on a vast and new Russian historiographical material, accumulated as a result of research by the National Archives of the Republic of Moldova, the author presents, by the method of analysis of historical documents, a perspective of the genesis, activity and results obtained by the Russian intelligence and counter-espionage services of the tsarist period.

Keywords: counterintelligence; secret services; Russian Empire; intelligence; amateurism;

INTRODUCERE

Imperiul Rus, ca și predecesorul său, Țaratul Rus, era un stat caracterizat de dorința creșterii și expansiunii teritoriale datorate războaielor. În acest sens, este explicabil rolul central pe care îl avea armata în cadrul structurilor de stat, Rusia transformându-se într-o adevărată țară militarizată.

Surprinzător, dar această țară militarizată nu dispunea de un serviciu adecvat, responsabil de culegerea informației, atât de necesar pentru elaborarea unei viziuni strategice asupra obiectivelor politicii externe și planificarea campaniilor militare menite să realizeze obiective propuse.

EXPUNERE

În Rusia, activitatea de colectare a informației cu caracter militar era responsabilitatea, de la caz la caz, a diferitelor structuri ale statului, cel mai adesea a celor responsabile de politica externă, de la Biroul Ambasadorilor și Biroul Extern, în perioada medievală, până la Colegiul și Ministerul de Externe, în perioada modernă. Rolul armatei în obținerea informației era unul limitat, procedeele fiind rudimentare și neprofesionale. Odată cu instituirea, de către Petru cel Mare, a armatei regulate, militarii au început să desfășoare activități în domeniul culegerii informației și combaterii spionajului străin. Astfel de misiuni, din punct de vedere formal, erau puse pe seama serviciului general-cvartirmaistrului, înființat în 1711, organ care, în linia mari, reprezenta prototipul statului-major și care activa numai pe timp de război și acțiuni militare. Odată cu întemeierea, în 1763, a Statului Major General, serviciul general-cvartirmaistrului a intrat în componența sa, însă, paradoxal, era lipsit de sarcina de a executa

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Odată cu instituirea, de către Petru cel Mare, a armatei regulate, militarii au început să desfășoare activități în domeniul culegerii informației și combaterii spionajului străin. Astfel de misiuni, din punct de vedere formal, erau puse pe seama serviciului general-cvartirmaistrului, înființat în 1711, organ care, în linia mari, reprezenta prototipul statului-major și care activa numai pe timp de război și acțiuni militare.

Primele încercări de a sistematiza lucrurile în domeniul informativ apar în timpul domniei lui Alexandru I (1801-1825), care, în 1802, a înființat Ministerul de Război, în sarcina căruia, împreună cu Ministerul de Externe, a fost pusă colectarea informației privind potențialul militar al altor țări, ceea ce însemna, de fapt, revenirea la situația anterioară domniei lui Pavel I.

misiuni de recunoaștere și contraspionaj, situație care s-a menținut până în 1796, când Împăratul Pavel I (1754-1801) a desființat Statul Major General.

Pe întreaga perioadă, serviciile secrete ruse au avut rezultate mediocre, cauzate de lipsa unui organ specializat, de suprapunerea activităților de spionaj cu cele de contraspionaj, de lipsa specialiștilor anume instruiți în acest domeniu, de unde au provenit amatorismul în acțiuni și o serie de realizări hazardate (Алексеев, 1998, p. 31). Ineficiența serviciilor respective a putut contribui la activitatea nestingerită desfășurată în armata rusă, în timpul Războiului de șapte ani (1756-1762), a spionului prusac, căpitanul Lamerti, care raporta superiorilor săi despre starea reală a armatei ruse, în special a Regimentului Moldovenesc de husari. El a reușit să atragă în rețeaua sa pe vagmistrul regimentului respectiv, Keller, delegat pe lângă feldmareșalul Apraxin, care, îndeplinind serviciile personale pe lângă feldmareșal, se strecura sistematic la inamic și furniza informații prețioase, izbutind chiar, la sfârșit, să fugă la prusaci (Leșcu, 2005, p. 77).

Primele încercări de a sistematiza lucrurile în domeniul informativ apar în timpul domniei lui Alexandru I (1801-1825), care, în 1802, a înființat Ministerul de Război, în sarcina căruia, împreună cu Ministerul de Externe, a fost pusă colectarea informației privind potențialul militar al altor țări, ceea ce însemna, de fapt, revenirea la situația anterioară domniei lui Pavel I.

Primul organ specializat în culegerea informației cu caracter militar a fost constituit la 28 august 1810, când, în urma deciziei ministrului de Război, generalul de infanterie Mihail Barclay de Tolly, a luat naștere „*Expediția afacerilor secrete pe lângă Ministerul de Război*”, la conducerea căreia era numit colonelul Alexei Voeikov (Алексеев, 2010, p. 16). La 27 ianuarie 1812, „*Expediția*” a fost transformată în „*Cancelaria specială de pe lângă Ministrul de Război*”, cu misiunea de culegere, analiză și generalizarea informației militare de peste hotare, atribuții rămase neschimbate pe durata întregii perioade a războaielor napoleoniene (Ib., p. 17). După cinci ani de activitate, existența

unui organ specializat în spionaj a fost considerată ca inutilă, rușii revenind, în 1815, la sistemul vechi și greoi de colectare a informației. Cea mai mare parte de colectare a informației în domeniul militar era în responsabilitatea Ministerului de Externe, prin misiunile diplomatice ale Rusiei în străinătate, în componența cărora, sporadic, erau strecurați ofițerii Marelui Stat Major. Către anul 1825, Rusia avea peste tot în lume 24 de consulate generale, inclusiv câte unul în Moldova și în Țara Românească, fapt ce indică importanța strategică a acestor țări în viziunea guvernanților de la St. Petersburg (Ib., p. 126).

Din partea Ministerului de Război, de spionaj militar răspundea Secția 1-a a serviciului general-cvartirmaistrului a Marelui Stat Major (Ib., p. 92), care, periodic, trimitea în străinătate așa-zise expediții științifice, compuse în exclusivitate din ofițeri (Ib., p. 95), așa cum a fost cea din 1834, trimisă în Moldova și Țara Românească sub conducerea colonelului Statului Major General, Carl Emanuel Victor von Ruge. În urma acestei expediții, a fost alcătuită descrierea amănunțită, din punct de vedere militar, a ambelor țări, cu hărți și desene, fără drept de a fi editată și pusă în vânzare (Ib., p. 112).

Toate cele constatate se referă numai la spionajul militar strategic, cel de ordin tactic neexistând din punct de vedere structural. Cu cercetarea tactică se ocupau, din proprie inițiativă, comandanți de diferite ranguri, de la divizie în jos, cu rezultate și reușite îndoielnice. Acestei constatări i se adaugă și faptul că armata și statul nu dispuneau de serviciul adecvat de contraspionaj, atribuții care erau puse, de la caz la caz, în sarcina organelor locale de poliție.

Despre ineficiența serviciului de spionaj existent în armata rusă la nivel tactic (nivelul operativ, la acel moment, nici nu exista) stă mărturie cazul colonelului Ivan Liprandi. În ajunul Războiului ruso-turc din 1828-1829, generalul Pavel Kisileff, șeful Statului Major al Armatei a 2-a, l-a trimis, în 1827, pe colonelul Ivan Liprandi în Țara Moldovei cu misiunea de a cerceta starea forțelor militare naționale și a celor turce din regiune. Ajungând la Iași, a încropit o rețea de spioni, compusă din fanarioți și bulgari.

Din partea Ministerului de Război, de spionaj militar răspundea Secția 1-a a serviciului general-cvartirmaistrului a Marelui Stat Major, care, periodic, trimitea în străinătate așa-zise expediții științifice, compuse în exclusivitate din ofițeri, așa cum a fost cea din 1834, trimisă în Moldova și Țara Românească sub conducerea colonelului Statului Major General, Carl Emanuel Victor von Ruge.

La scurt timp, activitatea sa a trezit bănuiele din partea autorităților, el fiind demascat în țară, unde, la acel moment, nu existau servicii speciale, iar la porunca domnitorului Ioan Sandu Sturdza, a fost expulzat din țară. Ce-i drept, el s-a răzbunat pe bătrânul domnitor când, în primăvara anului 1828, odată intrată armata rusă în Iași, personal l-a arestat pe Ioan Sandu Sturdza și l-a expulzat în Basarabia (Leșcu, 2005, p. 187).

Războiul Crimeei (1853-1856) a demonstrat colapsul nu numai al serviciilor secrete ruse, ci și al întregului sistem militar. Etapa nouă în istoria serviciilor secrete ruse începe odată cu reformele militare din 1860-1870. După un secol de experimente în acest domeniu, s-a ajuns la înțelegerea importanței de a avea un serviciu secret specializat, independent de alte structuri și instituții ale statului. Astfel, din 1863, Statul Major General a devenit organul principal din cadrul Ministerului de Război responsabil de spionaj militar, devastând, din acest punct de vedere, Ministerul de Externe!

Serviciul informațional și de spionaj era structurat pe trei niveluri – strategic, operativ și tactic. De nivelul strategic erau răspunzătoare două secții ale Statului Major General, și anume secția a 3-a (Științe militare) și secția a 2-a (Asiatică) (Алексеев, 1998, p. 60), iar din 1903, în secția a 7-a, Direcția general-cvartirmaistrului (Ib., p. 85). De colectarea informației la nivel strategic se ocupau atașarii militari ruși, acreditați oficial pe lângă ambasaderele ruse din lume, toți ofițerii cu studii academice, reprezentați ai corpului Statului Major General. De spionajul militar la nivel operativ erau responsabile statele majore ale Regiunilor militare, unde, în cadrul Direcției general-cvartirmaistrului, au fost înființate secțiile de spionaj (cercetare).

La nivel tactic, de colectarea informației militare se ocupau toți cei care aveau interes și posibilități de a racola agenți secreți – jandarmii, grănicerii, poliția, mai puțin armata. Lipsa unui sistem centralizat de strângere a informației la nivel tactic îngreuna activitatea serviciilor de informare la nivel operativ, aflat în permanentă insuficiență de date. Astfel, în perioada 1903-1904, Statul Major al Regiunii Militare

Odesa, în absența propriei rețele de spioni, a prezentat în Ministerul de Război o singură informație despre fortificațiile române din Tulcea și acelea culese de către grăniceri, care erau subordonați Ministerului de Finanțe (Ib., p. 100).

Dacă, în privința spionajului militar, lucrurile erau cât de cât clare, cu totul alta era situația în domeniul contraspionajului. Până în 1911, Imperiul Rus nu dispunea de un serviciu special, axat propriu-zis pe combaterea spionajului și pe activități contrainformative. În acest domeniu activau, de sine stătător, mai multe ministere și departamente ale statului – Ministerul de Război, Ministerul Maritim, Poliția statului, Corpul Independent de jandarmi, Corpul Independent de grăniceri (Кирмель, 2006, p. 50), comandanți de unități militare și autoritățile locale. Bineînțeles că eficiența unui astfel de sistem era sub nivelul necesităților reale, iar în locul spionilor erau prinși și arestați oameni nevinovați. Astfel, la 17 august 1829, comandantul unui detașament rus de sub zidurile Giurgiului, generalul-maior A. Lașkarev, i-a arestat pe moldovenii Nicolai Matei, Mihai Patraș, Stoian Mitul, învinuiți de spionaj în folosul turcilor. Fără nicio probă concretă, ei au fost încătușați și trimiși în Basarabia (ANRM, dosar 229, f. 2). După un an de detenție în închisoarea din Hotin, abia după ce în favoarea lor s-a implicat guvernatorul Basarabiei, A. Sorokunski, demarând o anchetă care a demonstrat nevinovăția acestora, în 1830, ei au fost eliberați și s-au întors acasă, în Țara Moldovei (Ib., f. 19). Un caz similar a avut loc în ianuarie 1854, când locuitorul Ismailului, Ivan Vasiliev, a fost învinuit de spionaj în favoarea turcilor, fără a prezenta vreun material probatoriu sustenabil (ANRM, F. 6, inv. 3, d. 689, f. 1).

După ani de interminabile consfătuiri interministeriale și interdepartamentale, la 8 iunie 1911, a fost adoptat „Regulamentul de funcționarea secțiilor de contrainformații”. În baza acestui Regulament, a fost întemeiat un organ special, în cadrul armatei, responsabil de activități de contraspionaj. Conform regulamentului, în cadrul statelor majore ale Regiunilor Militare erau înființate secții de contrainformații, subordonate serviciului general-cvartirmaistrului,

Până în 1911, Imperiul Rus nu dispunea de un serviciu special, axat propriu-zis pe combaterea spionajului și pe activități contrainformative. În acest domeniu activau, de sine stătător, mai multe ministere și departamente ale statului – Ministerul de Război, Ministerul Maritim, Poliția statului, Corpul Independent de jandarmi, Corpul Independent de grăniceri, comandanți de unități militare și autoritățile locale.

În cadrul Regiunilor Militare existau două organe speciale, unul de informații, condus de un ofițer al Statului Major General, și altul de contrainformații, sub comanda ofițerului Corpului Independent de jandarmi, care activau separat, independent, fără a avea legătură între ele.

În fruntea cărora erau numiți, în mod obligatoriu, câte un ofițer al Corpului Independent de jandarmi. Astfel, în cadrul Regiunilor Militare existau două organe speciale, unul de informații, condus de un ofițer al Statului Major General, și altul de contrainformații, sub comanda ofițerului Corpului Independent de jandarmi, care activau separat, independent, fără a avea legătură între ele (Кирмель, 2006, p. 50). După cum putem observa, nici acest Regulament nu era lipsit de carențe, deoarece limita arealul responsabilităților la nivelul operativ și tactic, lipsind un organ central care ar coordona activitățile respective la nivelul tuturor regiunilor militare, responsabil de activități de ordin contrainformativ la nivelul strategic. Subordonarea dublă a secțiilor de contrainformații îngreuna și mai mult activitatea acestora. Sistemul respectiv a funcționat până la lovitura de stat din octombrie 1917.

CONCLUZII

Analizând activitatea serviciilor secrete ruse de informații și contrainformații, putem constata că, pe parcursul întregii sale existențe, Imperiul Rus nu a elaborat un sistem unic de servicii secrete în domeniul militar. Acestor servicii le erau caracteristice lipsa centralizării și coordonării activităților sale, starea organizațională amorfă, amatorismul în acțiuni, de unde și eficiența slabă în activitatea practică și sporadicele îndepliniri de obiective.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Arhiva Națională a Republicii Moldova/ANRM, fond 6, inventar 2, dosar 229, f. 2; inventar 3, dosar 689, f. 1.
2. Алексеев, М. (1998). Военная разведка России от Рюрика до Николая II. Книга I. Москва: Издательский дом „Русская разведка”, ИИА „Евразия+” (Алексеев, М. *Informațiile militare ale Rusiei de la Rurik la Nicolae al II-lea. Cartea I*. Moscova: Editura de informații rusești „IA Eurasia +”).
3. Алексеев, М. (2010). Военная разведка в Российской империи от Александра I до Александра II. Москва: Вече (Алексеев, М. *Informațiile militare în Imperiul Rus, de la Alexandru I la Alexandru al II-lea*. Moscova).

4. Кирмель, Н. (2006). Становление военной контрразведки Российской империи. În: Военно-исторический журнал, nr. 2. Москва (Kirmel, N. *Formarea contrainformațiilor militare ale Imperiului Rus*. În *Jurnal istoric militar*, nr. 2. Moscova).
5. Leșcu, An. (2005). *România în armata imperială rusă: secolul al XVIII-lea – prima jumătate a secolului al XIX-lea*. București: Editura Militară.

